

N:o 10.

Af herr J. G. Hazén, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till förbättring af arméns mathållning under vapenöfningarna.

Tillsammans med herr K. L. Johansson i Stora Mellby frambar undertecknad vid sistlidne riksdag motion, åsyftande förbättrade åtgärder till de värnpliktiges andliga vård under deras vapenöfning. Berörda motion vann i hufvudsak välvilligt understöd från Andra Kammarens första tillfälliga utskott; men af åtskilliga anledningar erhöll det då framställda förslaget ej lycklig framgång under dess fortsatta behandling inom Riksdagen. Emellertid har samma fråga blifvit upptagen af 1903 års kyrkomöte med den påföljd, att af detsamma beslut fattats om underdånig skrifvelse till Kungl. Maj:t i oförmälda syfte. Man må alltså förvänta, att detta högst behjärtansvärda ämne skall inom närmaste framtiden vinna behörigt beaktande. Under denna förhoppning må det nu tillåtas mig att öfvergå till ett annat område af de värnpliktiges vård.

Då 1892 års värnpliktsreform kom till stånd, bestämdes, såsom vi väl veta, att öfningstiden för de värnpliktige skulle utgöra 90 dagar. Tillika fastställdes, att den s. k. dagaflöningen skulle för hvarje man och tjänstgöringsdag utgå med 50 öre. Detta beslut förändrades redan år 1901. Härvid förökades öfningstiden för de värnpliktige högst väsentligt, såsom ock med afseende på dagaflöningen den förändring vidtogs, att penningbidraget till de värnpliktige bestämdes till 20 öre om dagen under

den första tjänstgöringen (rekrytskolan) äfvensom under den tid värnpliktig fullgör hela den honom åliggande tjänstgöringen i en följd.

I anledning af sistnämnda beslut hafva flera motioner blifvit väckta, att berörda penningbidrag måtte för hela öfningstiden och för alla återbringas till dagaföningsens ursprungliga belopp. Vid denna frågas behandling har stundom det spörsmålet framkastats, huruvida något verkligt behof förefunnes till ifrågasatta åtgärd. Man har sagt: de värnpliktige erhålla ju god, för fosterlandet och för dem själfva nödig utbildning samt därjämte under hela öfningstiden allt fritt, hvad de behöfva till sitt behöriga uppehälle. — *Allt fritt under hela öfningstiden* — ja, så borde det vara och detta på tillfredsställande och tidsenligt sätt. Man får ock hoppas, att Riksdagen tänkt sig saken på detta sätt. Men med afseende på naturaunderhållet äro dock meningarna delade. Det må lämnas obestriddt, att lägerplatser finnas, där man i den delen gjort så mycket man tilläfvventyrs kunnat för att inom de bestämda anslagen tillgodose de värnpliktiges behof. Men såväl genom uppgifter man kunnat erhålla af värnpliktige från olika lägerplatser som ock genom framställningar i åtskilliga tidningar synes framgå, att på ifrågavarande område är här och där mycket öfrigt att önska.

Till frågans belysning må för exempel här anföras en artikel i tidningen Vårt Land, n:o 268, onsdagen den 18 november 1903. Artikeln har till öfverskrift: »De värnpliktige och emigrationen» och har följande lydelse: »Det är med glädje man nyligen sett hushållningssällskapens ombud i Stockholm afhandla denna för fosterlandet så viktiga sak. Under tecknad vill härmed påpeka några orsaker till den ökade emigrationen bland den ungdom, som skulle bli vårt lands försvar. I egenskap af präst i en församling, som tillhör det mest emigrerande länet i Sverige, har jag med svidande hjärta nödgats lämna utflyttningsbetyg till Amerika och Norge åt skaror af unga, kraftiga män. Då man frågat efter anledningen till deras utvandring, har i många fall, särskildt på sista året, då en stor mängd af de ynglingar utvandrat, som nästa år eller året därpå komme i värnpliktsåldern, svaret blifvit: de långa militäröfningarna, särskildt därför att man ofta får slita så ondt, och den knappa aflöningen, som icke ens räcker till att betala omkostnader för skor, underkläder och extra mat under fälttiden. Något som särskildt bragt fälttiden i vanrykte under sista tiden är icke befålets behandling af beväringen, den berättas — glädjande nog — vara betydligt bättre än förr, utan dels de långa och slitande fältmanövrerna och särskildt det *underhålliga kosthållet* på läger-

platserna. På vissa lägerplatser, t. ex. Polacksbacken, har kosthållet varit så bra, att till och med ganska bortskämd studentbeväring hållit till godo med det, utan att anse sig behöfva skaffa extra kost. Men på andra lägerplatser åter lär det vara betydligt sämre ställt. På en öfningsplats i västra Sverige har, enligt trovärdiga värnpliktiges utsagor, kosthållet i synnerhet i år varit under all kritik, alldeles för otillräckligt och delvis af ytterst dålig kvalitet: brödet af missväxtråg, hårdt som sten, köttet ofta så skämdt och illaluktande, att ingen kunde äta det, ärterna aldrig ordentligt kokade o. s. v. Den värnpliktige, som kunde få pengar hemifrån, nödgades köpa betydligt med extra mat för att kunna uppehålla sig. En bondson berättade, att han endast för smörgåsar och dylikt såsom nödvändig extra föda hade betalat öfver 60 kronor under sitt första möte. Hur gick det med dem, som inga pengar hade att köpa extra mat för? Ja, de fingo slita ohyggligt genom svält. Slitande var det ock på de långa manövrerna, då man fick gå 3½ mil med 20 kg. packning och utan annan föda än den mat, otillräcklig och usel till kvaliteten, som man fick med i sin packning och själf fick tillaga — om man kunde. Ja, men anmärkte ni ej på maten? Det gjordes i början, men ledde ej till något resultat. Sedan var det ej någon, som ville utsätta sig för det möjliga obehaget af en sådan anmälan. Var det då ej någon kontroll? Jo, en officer skulle dagligen kontrollera, men han kom, gick hastigt öfver och försvann — all right — — —

Äro ej dessa beskrifningar öfverdrifna, kanske någon frågar? Nej, märk väl, de komma ej ifrån bortskämda herrar, utan från vid knapp och mycket enkel kost vana, tillförlitliga allmogesöner. Och faktiskt ha de nu anförda missförhållandena redan kommit en hel del ynglingar före värnpliktsåldern att emigrera. »De vilja ej ut på fältet och slita värre än djur», det är den vanliga visan. Till dem det vederbör riktas dessa *enträgna* maningar:

1) Antagen icke till leverantörer och tillagare af värnpliktiges föda okunniga eller ovederhäftiga personer.

2) Låten kontrollen öfver kosthållet bli ej ett narrspel, utan en verklighet.

3) Sen till, att de värnpliktige ej öfveransträngas mer än oundgängligt under de långa fältmanövrerna och att de under desamma få tillräcklig mat och dryck.

Må fältjänstövningarna göras så drägliga som möjligt och de värnpliktige ägnas en så god kroppslig och andlig vård som möjligt, att vi ej

genom missförhållanden, som verkligen kunna afhjälpas, drifva bort vår ungdom ur landet. — Fosterlandsvän.»

Inför de uppgifter från värnpliktige, hvilka ligga till grund för anförda tidningsartikel, såsom ock inför andra likartade framställningar i tal och skrift vill man gärna hoppas, att mycket måtte befinnas vara tillfälligt och för öfrigt — minst sagdt — starkt färglagdt. Men huru som helst, sammanställer man det ena med det andra, så kan man svårligen frigöra sig från den tanken, att här finnes ett grannlaga område, åt hvilket bör skänkas förökad uppmärksamhet till erforderliga förbättringar.

Såvidt det af mig kunnat inhämtas, synas de väsentligaste anmärkningarna mot arméns mathållning framför allt bestå däri, att åtminstone å vissa lägerplatser kosthållet ej är tillräckligt anpassadt efter ortens smaksinne och lefnadsförhållanden, att svåra brister vidlåda tillagningen och serveringen, så ock att detsamma i längden är enformigt, i vissa fall otillräckligt, ja till och med någon gång af otjänlig beskaffenhet. — Då smaksinnet ej med ens kan förändras och då detsamma i hälsovårdens och hyfsningens intresse näppeligen ej heller torde böra helt intvingas under alla förevarande omständigheter, så följer af sig själf, att förmånen af fritt underhåll å lägerplatserna kan blifva mera skenbar än verklig. Under sådana förhållanden tvingas de värnpliktige att söka sitt uppehälle å marketenterierna, hvarmed ju ock följa ganska kännbara ekonomiska uppföringar. Härvid tillkomma äfven förökade frestelser — och detta desto hellre, som man ju ej ännu lyckats vinna det af allmänheten så starkt efterlängtade målet, att ölförsäljningen måtte helt bortvisas från marketentierörelsen.

Man kan visserligen invända, att under alla omständigheter är mathållningen nu öfverallt bättre än förr. Må så vara; men det får dock ej förgätas, att tiderna äro betydligt förändrade och vi med dem. Under senare åren hafva nästan öfverallt allmänhetens kraf på detta livvets nödortft blifvit betydligt stegrade i både ett och annat afseende. Härtill kommer ock den väsentligt förlängda öfningstiden, hvilken, där motbudande brist i antydde hänseende förefinnes, ej tillåter plats för det livvande hoppet, att svårigheterna äro snart förbi. Förbises må ej heller, att vår armé numera är en medborgarhär, hvilken ej består af legoknektar, utan väsentligen af fria medborgare, bland hvilka flera i bildning kunna stå rätt nära vissa klasser af befälet, hvarför äfven af den anledningen det synes tillbörligt, att nuvarande kosthållet under deras vistelse vid fältskolan må vara mycket bättre än förr.

Såsom berörda missförhållanden, där de förefinnas, äro till skada för de värnpliktige, så äro de ock till olägenhet för själfva vapenöfningen, enär densamma härunder ej kommer att uppbäras af den inre lust och villighet, som sakens allvar kräfver. Då det enskilda hemmet skall skaffa sig tjänare, kan näppeligen svårare hinder förekomma än detsamma vidlådande anmärkning, att kosthållet därstädes är otidsenligt. Desto mindre må något sådant förefinnas, då fosterlandet å lägerplatserna möter de värnpliktige till mottagande af deras oundvikliga offer. Mötet bör äfven i omförmälda hänseende vara sådant, att det med fog må kunna efterlämna fosterlandskärlek och därjämte kännbar förnimmelse hos de värnpliktige, att de äro högt värderade, icke blott då de tjäna för intet, utan jämväl då de härunder undfägnas vid statens bord.

Såsom vi veta, är naturaunderhållet med afseende på arméns mat-hållning beräknadt till 52 öre för hvarje man och tjänstgöringsdag. Enligt normalportionsstaten å kokföda för den garnisonerade och den icke garnisonerade armén samt beväringssmanskaper under fredstid, hvilken bestämdes genom kungl. arméförvaltningens kungörelse den 22 juni 1900 och hvilken, så långt det är mig bekant, ännu gäller, beräknas för hvarje man dagligen 650 gram groft, mjukt rågbröd eller däremot svarande 433 gram groft, torrt rågbröd, 170 gram färskt oxkött, 75 gram salt fläsk, 60 gram salt sill, 20 gram smör, 100 gram gula ärter, 100 gram korn-gryn, 0,7 liter potatis, 1 liter skummad mjölk och 5 öre. I samma kungörelse är ock inom vissa gränser medgifvet regementsförvaltningen att helt eller delvis utbyta dessa födoämnen mot sådana, som äro på samma gång närande och af trupperna förtäras.

I hvad mån berörda anslag och bestämmelser nu äro tillfyllestgörande, lämnas därhän. Då lefnadskostnaderna under senare tiden stegrats, så att på grund häraf väsentlig förhöjning kommit till stånd i fråga om befälets dagafflöning, så torde till äfventyrs vara möjligt, att förenämnda anslag till manskapets värdiga underhåll numera befinnes för lågt; men det är ock möjligt, att tillfredsställande förbättringar skulle kunna vinnas genom mera omsorgsfullt och ändamålsenligt användande af de summor, som redan nu äro beräknade.

Från flera håll förspörjes klagan, att många landets söner före värnpliktsåldern emigrera, så ock att många värnpliktige med afseende på värnpliktens fullgörande ej ådagalägga den villighet och den fosterlandskärlek, som man ville önska. Vid sidan häraf har det synts mig välbetänkt, att äfven något af de värnpliktiges klagan måtte här få komma

fram. I sistnämnda klagan torde till äfventyrs stundom vara mycket öfverdrifvet och obefogadt — därom vågar jag ej yttra mig —, men sakens vikt kräfver dock en välvillig undersökning jämte de förbättringar, hvilka härvid må kunna utrönas vara nödiga.

Enligt mitt förmenande vore det visserligen ej obilligt, att de värnpliktige utöfver godt naturaunderhåll erhöile förhöjd dagaflöning med afseende på den tid, då nuvarande dagliga penningbidraget endast är 20 öre; men under förmodan att andra framföra detta ämne till Riksdagens behandling, har jag här uteslutande fäst mig vid *naturaunderhållet*, enär detta är en förmån, hvilken under alla omständigheter bör komma de värnpliktige till del och hvilken därjämte af många skäl öfverallt bör vara af fullgod beskaffenhet, till fromma såväl för de värnpliktige som för fosterlandet.

Med hänvisning till det anförda göres fördenskull vördsam hemställen, att Riksdagen behagade besluta skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t täcktes låta undersöka, i hvad mån förökade åtgärder befinnas nödiga till förbättring af arméns mathållning under dess vapenöfningar, så ock, därest undersökningen därtill föranleder samt åsyftade förbättringen ej på annat sätt kan vinnas, att Kungl. Maj:t måtte till Riksdagen inkomma med förslag i ämnet.

Stockholm den 20 januari 1904.

J. G. Hazén.
